

Bulatova, A. S. *Svitova ekonomika* [World economy]. Moscow: Economist, 2004.

Honcharova, S. Yu., and Semenchenko, A. V. "Kontsepsiia stratyfikatsii v umovakh transformatsii ukrainskoho suspilstva" [The concept of stratification in the conditions of the transformation of Ukrainian society]. *Visnyk NTU «KhPI»*, no. 45 (2014): 157-163.

Krolevets, O. A. "Derzhavne rehuliuвання dokhodiv naselennia v konteksti formuvannia serednyoho klasu" [State regulation of incomes in the context of the formation of the middle class]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.03*, 2010.

Mandybura, V. O. *Riven zhyttia naselennia Ukrainy ta problemy reformuvannia mekhanizmiv yoho rehuliuвання* [The level of life of the population of Ukraine and the problems of reforming its regulation mechanisms]. Kyiv: Vyscha shkola, 2008.

Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

Novikov, V. M. "Formuvannia i prohnozuvannia dokhodiv naselennia" [Forming and forecasting incomes of the population]. *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 3 (2002): 25-29.

Rabkina, N. Ye., and Rimashevskaya, N. M. *Osnovy differentsiatsii zarobotnoy platy i dokhodov naseleniya* [Fundamentals of differentiation of wages and incomes of the population]. Moscow: Ekonomika, 2002.

"Sutnist ta stratehichni priorytety detinizatsii ukrainskoi ekonomiky" [The essence and strategic priorities of the shadow economy of the Ukrainian economy]. http://old.niss.gov.ua/book/tyn_ekon/10.htm

УДК 323.3(477)

ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ В УКРАЇНІ

©2018 ІГНАТЕНКО Т. С.

УДК 323.3(477)

Ігнатенко Т. С. Політика формування середнього класу: сутність, складові та пріоритетні напрями в Україні

Метою статті є формулювання сутності політики формування середнього класу та окреслення її пріоритетних напрямів в Україні. Визначення передумов, необхідних для формування і розвитку середнього класу, дало можливість зробити припущення про синтезований характер політики формування середнього класу, яка поєднує в собі (як підсистеми) політику доходів, політику зайнятості, політику підтримки підприємництва, політику формування класу власників та гуманітарну політику. Розроблено алгоритм вирішення проблеми низької частки середнього класу в українському суспільстві. Окреслено пріоритетні напрями політики формування середнього класу в Україні, які спрямовані на створення необхідних економічних, соціальних і правових умов і гарантій для збільшення частки цієї соціальної групи в українському суспільстві. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розроблення стратегії формування середнього класу.

Ключові слова: середній клас, критерії ідентифікації, доходи, зайнятість, власність, політика формування середнього класу.

Рис.: 2. **Бібл.:** 9.

Ігнатенко Тетяна Сергіївна – аспірантка, Університет банківської справи (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: mail.pismo2017@gmail.com

УДК 323.3(477)

Ігнатенко Т. С. Политика формирования среднего класса: сущность, составляющие и приоритетные направления в Украине
Целью статьи является формулировка сущности политики формирования среднего класса и определение её приоритетных направлений в Украине. Определение предпосылок, необходимых для формирования и развития среднего класса, позволило сделать предположение о синтезированном характере политики формирования среднего класса, которая сочетает в себе (в качестве подсистем) политику доходов, политику занятости, политику поддержки предпринимательства, политику формирования класса собственников и гуманитарную политику. Разработан алгоритм решения проблемы низкой доли среднего класса в украинском обществе. Определены приоритетные направления политики формирования среднего класса в Украине, направленные на создание необходимых экономических, социальных и правовых условий и гарантий для увеличения доли этой социальной группы в украинском обществе. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является разработка стратегии формирования среднего класса.

Ключевые слова: средний класс, критерии идентификации, доходы, занятость, собственность, политика формирования среднего класса.

Рис.: 2. **Библ.:** 9.

Ігнатенко Тетяна Сергіївна – аспірантка, Університет банківського дела (вул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: mail.pismo2017@gmail.com

UDC 323.3(477)

Ihnatenko T. S. The Policy of Formation of the Middle Class: Essence, Components, and Priority Directions in Ukraine

The article is aimed at formulating the essence of policy of formation of the middle class and defining its priority directions in Ukraine. The determination of prerequisites for the formation and development of the middle class made it possible to make an assumption about the synthesized nature of the policy of formation of the middle class, which combines (as its subsystems) the income policy, employment policy, entrepreneurship support policy, policy of formation of proprietary class, and humanitarian policy. The algorithm of solving the problem of low share of the middle class in Ukrainian society has been developed. The priority directions of the policy of formation of the middle class in Ukraine, directed on creation of necessary economic, social and legal conditions and guarantees for increase of a share of this social group in the Ukrainian society are defined. Prospect for further research in this direction is development of a strategy for the formation of the middle class.

Keywords: middle class, identification criteria, incomes, employment, property, policy of formation of the middle class.

Fig.: 2. **Bibl.:** 9.

Ihnatenko Tetiana S. – Postgraduate Student, University of Banking (1 Andriivska Str., Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: mail.pismo2017@gmail.com

Актуальність дослідження, результати якого викладені в статті, обумовлена зменшенням частки середнього класу в структурі українського суспільства. За наявності на сході країни довготривалого збройного конфлікту в країні загострюється економічна криза, яка викликає такі серйозні соціальні проблеми, як зниження рівня доходів та погіршення якості життя населення, зневіру людей в ідеалах та цінностях, появу різноманітних форм соціальної пасивності. У цьому контексті зростає роль середнього класу, який є основою суспільства в розвинутих країнах, виступає соціальним медіатором, внутрішнім інвестором економіки, є носієм духовних і соціальних цінностей, посередником між верхами та низами суспільства. Проте проблемна ситуація полягає в тому, що в Україні між невеликою чисельністю заможних людей і значною чисельністю бідних середній клас практично відсутній. Отже, важливість формування середнього класу обумовлює необхідність визначення сутності та завдань політики, реалізацією якої вирішується ця проблема.

Пошуку напрямів збільшення чисельності середнього класу присвячена низка наукових публікацій та дисертаційних робіт. Зокрема, слід виділити таких авторів, як О. Александрова, О. Андронік, В. Баліцька, Д. Василюк, О. Задоренко, О. Коляда, О. Крикун, Е. Лібанова, Т. Лучко. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, залишаються важливі питання, які потребують подальшої розробки, зокрема необхідно сформулювати сутність політики формування середнього класу, визначити її суб'єктів, окреслити цілі та завдання, що ї є *метою* статті.

Перед тим, як визначити зміст політики формування середнього класу, доцільно уточнити сутність терміна «політика». Політика – це багатоаспектне і складне соціальне явище, яке має багато трактувань, що змінюються та доповнюються з розвитком суспільства. З часів Аристотеля під політикою тривалий час розуміли діяльність держави, а з появою масових політичних партій і рухів політика стала визначатись як функція політичної системи. Сучасні філософи трактують категорію «політика» як соціальну діяльність щодо задоволення соціальних потреб та інтересів. Виділяючи як суб'єкта політики державу, канадський вчений Леслі Пал визначає зміст державної політики як напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем [1, с. 22].

Процес політики, як правило, структурується за такими етапами:

- 1) визначення проблеми;
- 2) запровадження критерію оцінювання;
- 3) ідентифікація альтернативних варіантів політики;
- 4) виявлення альтернатив і вибір з-поміж них;
- 5) вивчення та оцінка наслідків політики.

Першим і важливим етапом процесу політики, «ключем для розшифрування її змісту» [1, с. 29] є визначення проблеми. Проблемою, що стосується середнього класу, є його низька частка в структурі українського суспільства: за результатами дослідження Центру Разумкова, проведеного у 2014 р., до «ядра» середнього класу потрапили 14% опитаних [2, с. 34], а за даними Державної служби статистики, до представників середнього класу відносять себе лише 0,8% опитаних [3].

На основі окресленої проблеми щодо формування середнього класу нами сформульовано сутність політики. З нашої точки зору, політика формування середнього класу – це діяльність держави, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, політичних партій щодо визначення законодавчо закріплених цілей, розроблення та реалізації управлінських заходів, рішень та дій, спрямованих на збільшення частки середнього класу в структурі суспільства.

Метою політики формування середнього класу є створення необхідних економічних, соціальних і правових умов і гарантій для збільшення чисельності цього прошарку суспільства (рис. 1).

Суб'єктами цієї політики є держава (як головний суб'єкт), органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та політичні партії. До інститутів громадянського суспільства віднесено громадські та благодійні організації, професійні та творчі спілки, асоціації, організації роботодавців, засоби масової інформації та ін. Визначення передумов, необхідних для формування та розвитку середнього класу, дало можливість зробити припущення про синтезований характер політики формування середнього класу, яка поєднує в собі (як підсистеми) політику доходів, політику зайнятості, політику підтримки підприємництва, політику формування класу власників та гуманітарну політику.

Розроблений алгоритм вирішення проблеми формування середнього класу наведено на рис. 2.

Визначенням чисельності середнього класу в Україні займаються соціологічні служби та Державна служба статистики.

Найбільш відомі соціологічні та дослідницькі служби, що функціонують в Україні, – це Центр соціальних і маркетингових досліджень «SOCIS» (перша соціологічна служба, яка була створена в Україні); Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка; Центр Разумкова; Центр «Соціальний моніторинг»; дослідницька компанія GfK Ukraine. Найбільше досліджень, що стосуються оцінки чисельності середнього класу в Україні, здійснено соціологічною службою Центру Разумкова.

Державна служба статистики з 1999 р. проводить обстеження умов життя домогосподарств, яке було

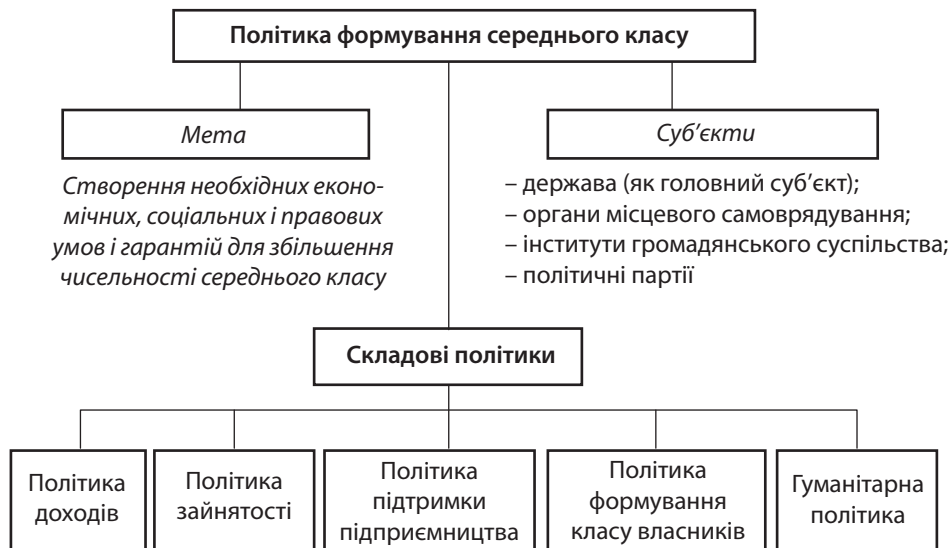

Рис. 1. Складові політики формування середнього класу

Джерело: авторська розробка.

запроваджене на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 02.11.1998 р. № 1725 «Про проведення обстеження умов життя у домогосподарствах». У межах цього обстеження один раз у два роки проводиться вибіркоче опитування членів домогосподарств, які беруть участь в обстеженні умов життя, щодо самооцінки домогосподарствами рівня своїх доходів. У контексті визначення чисельності середнього класу домогосподарствам пропонується визначити:

- ✦ який рівень доходу на місяць у розрахунку на одну особу, за їхньою думкою, відповідає майновому становищу середнього класу;
- ✦ до яких верств населення (заможні, представники середнього класу, небідні, але ще не представники середнього класу, бідні) вони себе відносять за оцінкою свого матеріального добробуту.

Статистичні спостереження в Україні здійснюються за міжнародними стандартами, виконуються на достатньо високому рівні, проте мають також і певні недоліки. Зокрема, слід зауважити, що участь в обстеженнях є добровільною, і при цьому не всі домашні господарства, які потрапили до вибірки, погоджуються відповідати на поставлені запитання. Внаслідок такої ситуації певний відсоток домашніх домогосподарств, особливо багатих, залишається неохопленим обстеженням.

Для чіткого розуміння того, хто саме є представником середнього класу, використовують критерії, за якими визначається приналежність до цієї страти суспільства, при цьому існує два основні підходи до визначення середнього класу – суб'єктивний та об'єктивний. Суб'єктивний підхід заснований на принципі самоідентифікації або «самозарахуванні» себе до тієї чи іншої соціальної групи. Об'єктивний

підхід заснований на критеріях, незалежних від думки особи стосовно свого статусу. В основу цього підходу покладено об'єктивні одиниці виміру – гроші, роки, чисельність підлеглих тощо [2, с. 14].

Е. М. Лібанова основними критеріями ідентифікації середнього класу називає такі [4, с. 37]:

- ✦ рівень доходів, який забезпечує споживання за прийнятими в суспільстві стандартами;
- ✦ володіння нерухомістю;
- ✦ наявність власної справи;
- ✦ високий рівень освіти та професійна кваліфікація, які надають високий соціальний статус, визнаний у суспільстві, та гарантують його збереження при економічних зрушеннях;
- ✦ помірний політичний консерватизм, зацікавленість у підтримці соціальної стабільності та неприйняття маргінальної ідеології;
- ✦ суб'єктивна ідентифікація себе із середнім класом.

Зарубіжні дослідники в більшості випадків до середнього класу відносять:

- ✦ домогосподарства, дохід яких потрапляє в інтервал від 75% до 125% від медіанного; осіб, щоденні витрати яких знаходяться між 6 та 10 дол. США; осіб з доходом понад 3900 дол. США (за паритетом купівельної спроможності) [5, с. 11];
- ✦ кількість домогосподарств з доходом між середнім по Бразилії (3470 \$) та Італії (8000 \$) за паритетом купівельної спроможності; кількість сімей, частка дискреційного доходу в яких складає більше 30% [6, с. 9].

За результатами узагальнення підходів науковців до вибору критеріїв ідентифікації середнього класу нами пропонується включити до цього переліку такий критерій, як рівень дискреційного доходу. Дис-

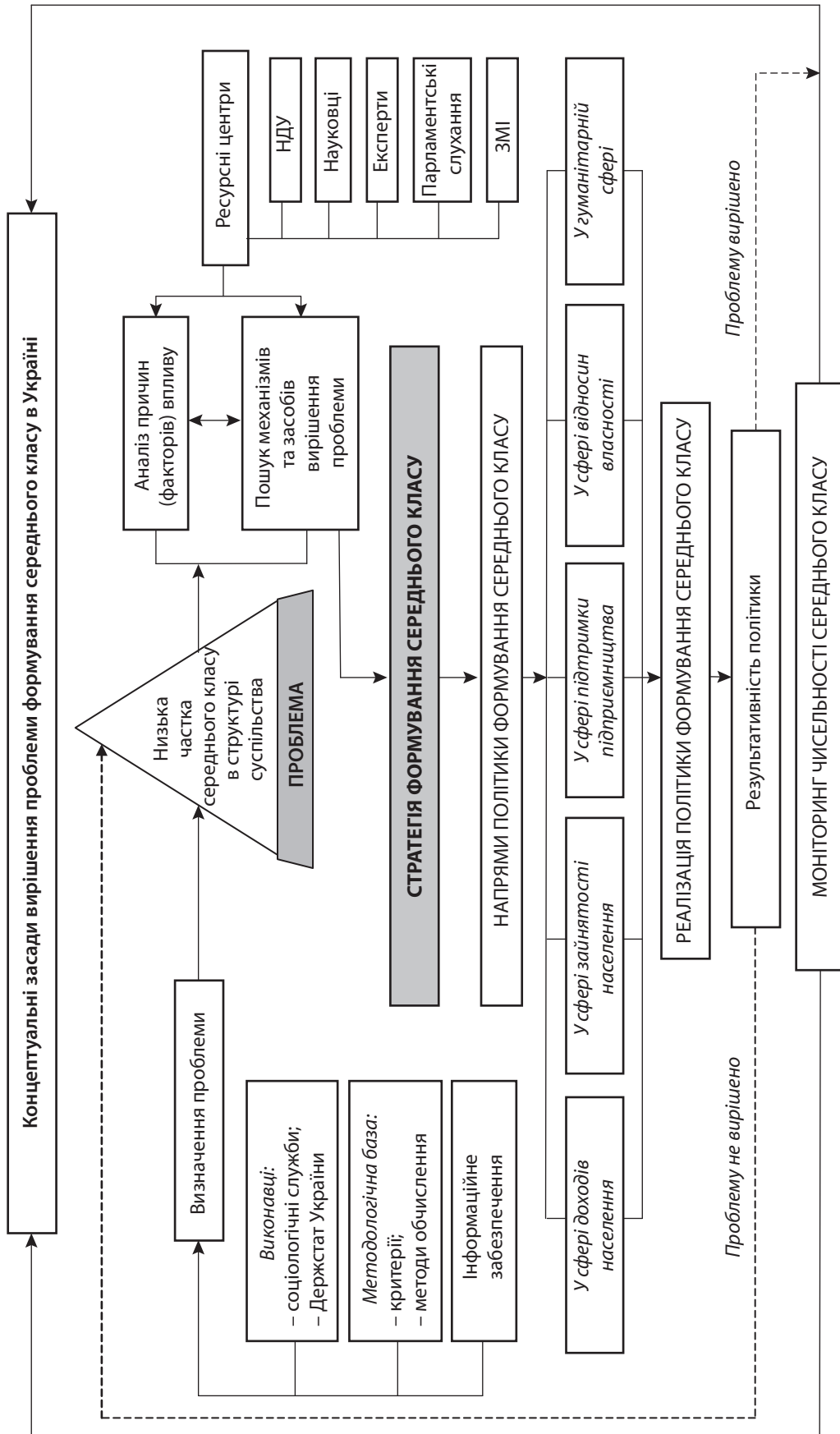

Рис. 2. Алгоритм вирішення проблеми формування середнього класу в Україні

Джерело: авторська розробка.

креційний дохід – це частина доходу споживача, що залишається після витрат на задоволення найважливіших життєвих потреб, сплати податків. При підрахунку суми витрат на задоволення найважливіших потреб, з нашої точки зору, слід прийняти двократний розмір прожиткового мінімуму.

Основним методом визначення чисельності середнього класу в Україні є метод самоідентифікації, або віднесення себе самими громадянами до цієї соціальної спільноти. Застосування цього методу дослідники обґрунтовують таким [2, с. 7]:

- ✦ *по-перше*, самовизначення є одним із визначених критеріїв належності до середнього класу;
- ✦ *по-друге*, в перехідних суспільствах, до яких належить і українське, самовизначення є особливо важливим через складність застосування певних об'єктивних критеріїв належності до середнього класу (рівень доходів, власність).

Автор погоджується із думкою Д. Я. Василюка про наявність суттєвих недоліків методу самооцінки, пов'язаних із психологічним аспектом, зокрема [7, с. 99]:

- ✦ «середній клас» описується в засобах масової інформації та багатьох політичних програмних документах переважно як провідна, «прогресивно-перетворююча» соціальна спільнота. Тому природним є бажання респондентів під час спілкування з інтерв'юером віднести себе саме до цієї спільноти, яка для багатьох набула рис референтної групи;
- ✦ значна частина респондентів психологічно не зможе віднести себе до нижчого класу, навіть якщо до такого і насправді належить.

На практиці, для визначення чисельності середнього класу в Україні соціологи застосовують метод концентрації ознак. Ідентифікуючи середній клас, використовують багатомірні конструкції, що містять ту чи іншу комбінацію основних ідентифікаційних ознак, що охоплює низку ресурсних і статусних ознак, а також характеристики соціально-економічної поведінки, матеріальної забезпеченості, соціального самопочуття, стилю життя, політичної участі.

Як домінуючі використовують критерії самоідентифікації, показники матеріального добробуту та професійно-посадового статусу. Ці критерії (первинні ідентифікатори) складають каркас, до якого приєднуються всі інші ознаки.

Наприклад, в одному із досліджень Центру Разумкова (2014 р.) при опитуванні громадян України було використано п'ять критеріїв, а вихідним критерієм виокремлення групи середнього класу було використано стійку самоідентифікацію респондентів як представників середнього класу. Набір критеріїв включав такі [2, с. 34]:

- ✦ стійке самовизначення як представника середнього класу, яке встановлювалося шля-

хом одночасного застосування двох шкал самоідентифікації (тричленної: «вищий клас – середній клас – нижчий клас» та чотиричленної, з додаванням позиції «робітничий клас»), а також 10-бальної шкали тесту інтегральної самооцінки;

- ✦ порівняно високий рівень добробуту за самооцінкою (оцінки «в цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі», «живемо забезпечено, але зробити деякі покупки поки не в змозі», «можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо»);
- ✦ високий рівень освіти (середня спеціальна, незакінчена вища, вища);
- ✦ відчуття спільності інтересів з представниками середнього класу (за відповіддю на пряме питання);
- ✦ домінування в найближчому соціальному оточенні представників середнього класу (за відповіддю на пряме питання).

За результатами цього опитування, «ядро» середнього класу становлять 14% громадян країни. «Ядро» середнього класу є тією групою, яка найбільшою мірою відповідає уявленням про середній клас: має стійку самоідентифікацію як представника середнього класу, високий рівень освіти, відносно високий рівень добробуту (в українському вимірі), відповідне коло спілкування (до нього належать здебільшого так само представники середнього класу) та відчуття спільності інтересів з представниками середнього класу.

З точки зору дослідників, цю групу можна розглядати як таку, що має потенціал розвитку та перетворення на «класичний» середній клас у його сучасному розумінні [8, с. 12].

Слід зауважити, що на сьогоднішній день практично неможливо порівняти дані досліджень соціологічних служб і Державної служби статистики. Однією із причин цього може бути використання різних шкал самоідентифікації. Державна служба статистики при опитуванні поділяє суспільство на такі чотири страти: 1) заможні; 2) представники середнього класу; 3) небідні, але ще не представники середнього класу; 4) бідні.

Центр Разумкова використовує теж чотиричленну шкалу самоідентифікації, проте, з нашої точки зору, страти є більш формалізованими:

1) вищий клас; 2) середній клас; 3) робітничий клас; 4) нижчий клас. Крім того, термін «робітничий клас», на нашу думку, вводить в оману населення сільської місцевості, яке бере участь в опитуванні.

Аналізом причин виникнення проблеми (факторів впливу) і пошуком механізмів та засобів її вирішення займаються так звані ресурсні центри (див. рис. 2), до яких нами віднесено: науково-дослідні

установи (НДУ), окремих науковців, експертів, учасників парламентських слухань, засоби масової інформації (ЗМІ).

Серед науково-дослідних установ, що займаються проблемою становлення середнього класу, слід виділити Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ. Ця проблема вирішується в дисертаційних роботах, які з'являються майже щорічно. Пошуку напрямів збільшення чисельності середнього класу також присвячені щорічні парламентські слухання, зокрема у 2016 р. відбулися слухання за такими темами:

- ✦ «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» – в рекомендаціях відмічено, що новими джерелами зростання української економіки є малий та середній бізнес, креативна економіка, середній клас. Наявність та чисельність середнього класу є одним із суттєвих чинників розвинутого цивілізованого суспільства. Рекомендовано Кабінету Міністрів України реалізувати курс на розвиток підприємництва, що сприятиме відновленню соціально-економічного зростання, формуванню конкурентоспроможної економіки та середнього класу;
- ✦ «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні» – в рекомендаціях наголошується на тому, що сучасний рівень освіти в країні є недостатнім. Основні рекомендації полягають в такому: покращення системи фінансування освіти та науки на основі використання зарубіжного досвіду; розроблення державної програми фінансової підтримки стажування українських учених; залучення коштів банківського сектора до пільгового студентського кредитування;
- ✦ «Регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення: пошук української моделі» – в контексті визначення шляхів формування ефективного власника в сільській місцевості рекомендовано розробити та прийняти Закон України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення».

На основі напрацювань та рекомендацій ресурсних центрів розробляється стратегія формування середнього класу. Слід зазначити, що в Україні до цього часу не існує Стратегії формування середнього класу, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України. Кількісні орієнтири питомої ваги середнього класу визначалися в різні роки різними стратегічними програмними документами на рівні від 32% протягом 2006–2009 рр. до 45,5% у 2015 р. [9, с. 574].

Цільовими пріоритетами стратегії формування середнього класу, з нашої точки зору, повинні бути такі:

- ✦ підвищення доходів населення на основі активізації підприємницької активності насе-

лення та адміністративно-правового регулювання;

- ✦ формування ефективного інституту власності;
- ✦ підвищення рівня економічної активності населення на основі створення гідних робочих місць в інноваційній сфері;
- ✦ створення сприятливих умов для отримання доступної та якісної освіти.

На основі стратегії формуються пріоритетні напрями політики формування середнього класу. З нашої точки зору, в найбільшому узагальненні, їх може бути п'ять – у сфері доходів, у сфері зайнятості, у сфері підтримки підприємництва, у сфері відносин власності, у гуманітарній сфері.

Основними напрямами політики доходів як складової політики формування середнього класу нами визначено такі: запровадження прогресивної системи оподаткування; введення податку на розкіш (багатство); встановлення жорсткого державного регулювання монопольних тарифів; запровадження обов'язкової диференціації оплати праці залежно від кваліфікації працівника; підвищення оплати праці в бюджетній сфері; диференціація мінімальної заробітної плати за секторами економіки.

Що стосується політики формування класу власників, то основним напрямом за цією складовою, з нашої точки зору, є розвиток вторинного ринку цінних паперів. Для прискорення процесу трансформації заощаджень населення в інвестиції на ринку цінних паперів необхідно:

- ✦ удосконалювати нормативно-правову базу функціонування ринку цінних паперів;
- ✦ посилити вимоги до прозорості діяльності й розкриття інформації учасниками фондового ринку;
- ✦ розробити довгострокову програму інформаційного забезпечення та популяризації інвестицій на ринку цінних паперів серед населення.

Для формування ефективного власника в українському селі необхідно, на нашу думку, здійснити такі кроки:

- ✦ провести інвентаризацію земель, що знаходяться в оренді;
- ✦ створити земельну біржу для забезпечення цивілізованих правовідносин у питаннях оренди землі;
- ✦ прийняти Закон України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення»;
- ✦ створити сприятливі умови для розвитку сімейних ферм, що дасть можливість як збільшити доходи сільських домогосподарств, так і підвищити рівень сільської зайнятості;
- ✦ законодавчо забезпечити можливість сільським територіальним громадам брати безпосередню участь у формуванні ринку оренди земель та відстоюванні своїх інтересів.

Політика підтримки підприємництва повинна включати такі пріоритетні напрями:

- ✦ запровадження ефективних кредитно-гарантійних механізмів кредитування суб'єктів малого підприємництва;
- ✦ створення в Україні агентства підтримки малого бізнесу з використанням досвіду Адміністрації з питань малого бізнесу США (SBA);
- ✦ забезпечення інформаційної підтримки підприємствам малого та середнього бізнесу шляхом створення мережі консультативних пунктів, що надають допомогу у вивченні зовнішніх ринків і консультують з міжнародних правових питань та зарубіжного законодавства;
- ✦ створення децентралізованої системи доступу фермерів до фінансових ресурсів із заснуванням спеціального банку;
- ✦ відновлення споживчої кооперації для вирішення збутових проблем дрібних фермерських господарств;
- ✦ розроблення нормативно-правової бази функціонування бізнес-інкубаторів.

Основними заходами у сфері активізації зайнятості населення нами визначено такі: підвищення рівня зайнятості випускників закладів вищої освіти; ліквідація гендерної нерівності щодо доступу до гідної праці; законодавче урегулювання питання віддаленої роботи; розвиток сільського зеленого туризму та впорядкування нормативно-правової бази його регулювання; зміна порядку фінансування бізнес-планів по відкриттю власної справи.

Для формування гуманітарних передумов становлення середнього класу пропонується такий комплекс заходів:

- ✦ збільшення державних бюджетних видатків на освіту та науку;
- ✦ вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду з метою його використання для покращення системи фінансування освіти і науки в Україні;
- ✦ посилення інтернаціоналізації вищої освіти в Україні;
- ✦ відновлення та вдосконалення системи освітнього кредитування;
- ✦ розроблення державної програми фінансової підтримки стажування українських учених за кордоном.

ВИСНОВКИ

Розроблені пріоритетні напрями політики формування середнього класу спрямовані на досягнення її мети – створення необхідних економічних, соціальних і правових умов і гарантій для збільшення чисельності середнього класу в українському суспільстві. Завдання всіх суб'єктів та складових політики формування середнього класу має полягати в нівелю-

ванні негативних чинників, які стримують процеси його формування та розвитку. Нагальною справою є розроблення Стратегії формування середнього класу, цільовими пріоритетами якої повинні стати підвищення доходів населення, формування ефективного інституту власності, створення сприятливих умов для отримання доступної та якісної освіти. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Пал Л. А. Аналіз державної політики / пер. з англ. І. Дзюби. Київ : Основи, 1999. 422 с.
2. Середній клас в Україні: уявлення і реалії / Центр Разумкова, авторський колектив ; під заг. кер. А. Рачка. Київ : Видавництво «Заповіт», 2016. 258 с.
3. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2017 року) : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики, 2017. 77 с.
4. Лібанова Е. М. Трансформаційні процеси, соціальна стратифікація і перспективи становлення середнього класу. *Економіка і прогнозування*. 2002. № 2. С. 34–60.
5. Kharas H. The Emerging Middle Class in Developing Countries. OECD Development Centre. Working Paper No. 285. 2010. 61 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/46457345_The_Emerging_Middle_Class_in_Developing_Countries
6. Boumphrey S., Bevis E. Reaching the Emerging Middle Classes Beyond BRIC. 2013. 35 p. URL: http://go.euromonitor.com/rs/euromonitorinternational/images/Reaching%20the%20Emerging%20Middle%20Classes%20Beyond%20BRIC.pdf?mkt_tok=3RkMMJWWf9wsRoivqzBZKXonjHrpfX+7uwpWka+IMI/0ER3fOvrPUFGj4CTsZil+SLDwEYGLv6SgFQrDAMatv0bgKWhg%3D
7. Василюк Д. Я. Організаційно-економічні засади формування та розвитку середнього класу в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07. Івано-Франківськ, 2016. 225 с.
8. Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Разумкова). *Національна безпека і оборона*. 2014. № 1-2. С. 3–79.
9. Баліцька В. В., Близнюк В. В. Концептуальні засади державної політики формування та розвитку середнього класу в Україні // Становлення середнього класу: домінанта національної стратегії України : колективна монографія. Київ : Четверта хвиля, 2009. С. 572–586.

Науковий керівник – Кравченко І. С., доктор економічних наук, професор ДВНЗ «Університет банківської справи» (м. Київ)

REFERENCES

- Balitska, V. V., and Blyzniuk, V. V. "Kontseptualni zasady derzhavnoi polityky formuvannia ta rozvytku serednyoho klasu v Ukraini" [Conceptual Principles of State Policy for the Formation and Development of the Middle Class in Ukraine]. In *Stanovlennia serednyoho klasu: dominantna natsionalnoi stratehii Ukrainy*, 572-586. Kyiv: Chetverta khvyliya, 2009.
- Boumphrey, S., and Bevis, E. "Reaching the Emerging Middle Classes Beyond BRIC. 2013" <http://go.euromonitor.com/rs/euromonitorinternational/images/Reaching%20the%20Emerging%20Middle%20Classes%20Beyond%20BRIC>.

pdf?mkt_tok=3RkMMJWWF9wsRoivqzBZKXonjHpfSx+7uwpWka+IMI/0ER3OvrPUfGjI4CTsZil+SLDwEYGLv6SgFQRDAMatv0bgKWhg%3D

Kharas, H. "The Emerging Middle Class in Developing Countries. OECD Development Centre" Working Paper no. 285. 2010. https://www.researchgate.net/publication/46457345_The_Emerging_Middle_Class_in_Developing_Countries

Libanova, E. M. "Transformatsiini protsesy, sotsialna stratyfikatsiia i perspektyvy stanovlennia serednoho klasu" [Transformation processes, social stratification and prospects of becoming a middle class]. *Ekonomika i prohozuvannia*, no. 2 (2002): 34-60.

Pal L. A. *Analiz derzhavnoi polityky* [State policy analysis]. Kyiv: Osnovy, 2009.

"Serednii klas v Ukraini: zhyttievi tsinnosti, hotovnist do asotsiatsii i prosvannia demokratychnykh norm i standartiv (Analitichna dopovid Tsentru Razumkova)" [The middle class

in Ukraine: life values, readiness for association and promotion of democratic norms and standards (Analytical report of the Razumkov Center)]. *Natsionalna bezpeka i oborona*, no. 1-2 (2014): 3-79.

Samootsinka domohospodarstvy Ukrainy rivnia svoikh dokhodiv (za danymy vybirkovoho opytuvannia domohospodarstv u sichni 2017 roku) [Self-assessment by households of Ukraine of their income level (according to a sample household survey in January 2017)]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky, 2017.

Serednii klas v Ukraini: uivlennia i realii [Middle class in Ukraine: ideas and realities]. Kyiv: Vyd-vo «Zapovit», 2016.

Vasyliuk, D. Ya. "Orhanizatsiino-ekonomichni zasady formuvannia ta rozvytku serednyoho klasu v Ukraini" [Organizational and economic principles of the formation and development of the middle class in Ukraine]: *dys. ... kand. ekon. nauk*: 08.00.07, 2016.

УДК 331.522.4:004

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ИТ-СФЕРЫ

©2018 МАЦИКАНЫЧ И. Н.

УДК 331.522.4:004

Мациканыч И. Н. Факторы влияния на эффективность использования трудовых ресурсов на предприятиях ИТ-сферы

Целью статьи является рассмотрение основных характеристик кадрового состава предприятий ИТ-отрасли и определение факторов, влияющих на эффективность использования трудовых ресурсов на ИТ-предприятиях. Выделены факторы, которые могут быть учтены при определении нормативов труда на предприятиях ИТ-отрасли. Определен характер и приоритетность влияния факторов на эффективность использования трудовых ресурсов на предприятиях ИТ-сферы с учетом особенностей инновационного труда. Проанализированы факторы влияния на эффективность труда в ИТ-предприятиях методом главных компонент. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является использование факторов, влияющих на эффективность использования трудовых ресурсов на ИТ-предприятиях, для определения нормативов труда на предприятиях ИТ-отрасли. Разработка норм и нормативов для нормирования инновационного труда может привести к повышению рентабельности на предприятиях в целом.

Ключевые слова: инновационный труд, нормирование труда, ИТ-сфера, метод главных компонент, эффективность использования трудовых ресурсов, факторы влияния.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 14.

Мациканыч Иванна Николаевна – преподаватель кафедры менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеца (просп. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: imatsikanych@gmail.com

УДК 331.522.4:004

Мациканыч И. М. Факторы влияния на эффективность использования трудовых ресурсов на предприятиях ИТ-сферы

Метою статті є розгляд основних характеристик кадрового складу підприємств ІТ-галузі та визначення факторів, що впливають на ефективність використання трудових ресурсів на ІТ-підприємствах. Виділено фактори, які можуть бути враховані при визначенні нормативів праці на підприємствах ІТ-галузі. Визначено характер і пріоритетність впливу факторів на ефективність використання трудових ресурсів на підприємствах ІТ-сфери з урахуванням особливостей інноваційної праці. Проаналізовано фактори впливу на ефективність праці в ІТ-підприємствах методом головних компонент. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є використання факторів, що впливають на ефективність використання трудових ресурсів на ІТ-підприємствах, для визначення нормативів праці на підприємствах ІТ-галузі. Розробка норм і нормативів для нормування інноваційної праці може привести до підвищення рентабельності на підприємствах в цілому.

Ключові слова: інноваційна праця, нормативи праці, ІТ-сфера, метод головних компонент, ефективність використання трудових ресурсів, фактори впливу.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 14.

Мациканыч Иванна Николаевна – викладач кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: imatsikanych@gmail.com

UDC 331.522.4:004

Matsikanych I. M. The Factors of Influence on the Efficiency of Using of Labor Resources in the Enterprises of IT Sphere

The article is aimed at considering the main characteristics of the personnel composition of the IT industry enterprises and determining the factors influencing the efficiency of use of labor resources at IT enterprises. The factors which can be considered at definition of labor standards in enterprises of IT industry are allocated. The nature and priority of influence of factors on the efficiency of use of labor resources at enterprises of IT sphere with account of peculiarities of innovative labor are defined. Factors of influence on efficiency of labor at IT enterprises are analyzed using the method of the main components. Prospect for further research in this direction is the use of factors influencing the efficiency of the use of labor resources at IT enterprises to determine the standards of labor at the enterprises of IT industry. The development of norms and standards for the regulation of innovative labor can lead to higher profitability at enterprises as a whole.

Keywords: innovative labor, rationing of labor, IT sphere, method of the main components, efficiency of using of labor resources, factors of influence.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 14.

Matsikanych Ivanna M. – Lecturer of the Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: imatsikanych@gmail.com